

Om begreberne folk og kultur

Etnologiens græske og latinske rødder i forskningens frontlinje

Diskussion af Axel Steensbergs *Om begrebet kultur*

Af Thomas Højrup

Axel Steensberg (1906-1999) nåede som professor i etnologi at tage flere initiativer til en mere principiel indkredsning af kulturbegrebets indholdsmening. Han levede i en tid, hvor København især var kendt for Niels Bohrs (1885-1962) og Louis Hjelmslevs (1899-1965) grundlagsdiskussioner inden for fysik og lingvistik, der førte disse videnskaber gennem kritiske revisioner og dannede grundlag for at skabe banebrydende udgangspunkter for radikalt nye måder at tænke fysikkens og lingvistikens genstandsfelter på. Måder som overskred ikke bare definitionen af deres objekt, men alt hvad man hidtil havde kunnet erkende om deres emner. Dette forudsatte og indebar en høj grad af bevidsthed om, hvilket indhold, fagfolk hidtil havde tillagt de begreber, hvormed de gennem tiden havde forsøgt at bestemme, indkredse, forstå og forklare deres emner.

Jeg nævner dette, fordi jeg finder, at det har betydning for at forstå den universitetsånd, under hvis indflydelse Steensberg i 1960'erne forsøgte at videnskabeliggøre etnologiens kulturbegreb. *Om begrebet kultur* hører til de arbejder, hvor han griber opgaven begrebshistorisk an. Og hovedpointen er, at dets betydningsindhold gror ud af et to tusinde årigt dyrkningsbegreb, *colere* (af pleje, passe). Et begreb vi finder i såvel agerdyrkning, som den kultus hvormed romernes forfædre, guder og traditioner dyrkes og i ordet koloni, som opdyrkes og bebos af *colonus*. Han viser derpå, at dets mening i bondebruget allerede fra romertiden må have rummet såvel dette at pleje og dyrke udvalgte, brugbare arter af planter og dyr, som dette at udvikle nye og bedre måder at gøre dette på. Der er med andre ord tale om både at fastholde erfaringerne

hvormed, og at forandre de måder, hvorpå antikkens bønder greb deres stofskifte med naturen an. En sammenhængende tanke om tradition og fornyelse, der udspringer af en og samme praksis overfor naturen. At udgangspunktet var bondens praksis faldt i god tråd med Steensbergs syn på bondebrugets grundlæggende rolle for al kulturudvikling siden neolitikum, det emne han selv viede sine globalt omfattende studier af plovbrugets kulturhistorie.

Begge aspekter – tradition og fornyelse – befinder sig i den betydningsarv, hvormed ordet kultur ifølge Steensberg gennem oplysningstiden i Frankrig blev taget i brug i overført betydning om dyrkningen af menneskenes egen natur, deres evner og egenskaber. Herfra var skridtet ikke langt til at tale om dyrkning af sproget, videnskaberne, de øvrige kunster og levemåden i det hele taget. Selvom det ikke er langt, blev dette skridt til gengæld principielt fra en etnologisk betragtning, idet ordet kultur i denne sammenhæng ekspliciterer det emne, den tidlige etnologi gjorde til genstand for udforskning. Dermed er der allerede i ordbrugen arvet perspektiver, hvis problematik var med til at konstituere det emne, den etnologiske forskning påtog sig at finde orden i. Det er denne orden, dens meningsindhold og videnskabelige praksis, Steensberg i 1960'erne som fagets første professor i Danmark ser det som sin opgave at bidrage til, så godt han kan. Så også etnologi kan etableres og dyrkes som en anerkendt videnskabelig disciplin ved Københavns Universitet.

Når en professor væltes af sin lærestol sker det ofte, at hans visioner og værker bliver gemt og glemt i den oprørske generations bestræbelser på at nå ud over det, de ser som den gamles primitive og utilstrækkelige univers. Så hårdt vil mange finde det relevant at karakterisere det, der skete efter Steensbergs afgang i 1969 og etnologiens tilegnelse af nye metoder, moder og meninger om fagets relevans i samtidens hurtigt forandrede velfærdssamfund. Men af samme grund bliver det for min generation, der fulgte efter oprørsgenerationen, til gengæld interessant at finde ud af, hvor meget vi kan lære af den problematik, der blev glemt. Ligesom vi må spørge: Hvor meget af det, der stod ureflekteret tilbage, kom alligevel til at forme de udfordringer, vi i vore dage forsøger at finde løsninger på i faget. Den forrige generations arbejde er interessant på en anden måde end den sidste generations, som man selv er rundet af – forudsat der er tale om en selvoverskridende videnskabelig praksis, hvori det at bryde med sine forgængere betyder, at man, som pointeret i Bohrs »korrespondensprincip«, tager afsæt i deres arbejde og erfaringer. Med endnu en af Steensbergs samtidige, professor i videnskabernes historie og filosofi ved Sorbonne, Gaston Bachelard (1884-1962), er dette et godt mål for, om videnskabsprocessen er frugtbar.¹ Derfor er

begrebshistorien videnskabeligt relevant for det aktuelle nu – for os, som den var det for Steensberg. I bedste fald hjælper den til at få øje på dybder og dimensioner, der er vanskeligere at se i debatterne om de aktuelle problemstillinger.

Steensberg mellem Bohr, Hjelmlev og Jørgensen

Om begrebet kultur blev trykt i Festskrift til K.Rob.V.Wikman i 1966 og genoptrykt i artikelsamlingen *Fra kulturens overdrev*, 1970. Den skal på den ene side i sit ønske om at bidrage til folkelivsforskningens videnskabelighed læses sammen med Steensbergs indlæg på den 16. nordiske folkelivs- og folkeminnegranskarkongress i Röros 1963, med titlen *Etnologien som historisk videnskab*. På den anden side efterfulgtes den af kompendiet *Materiel folkekultur. En foreløbig oversigt over teorierne om kulturens væsen og metoderne til dens udforskning* fra Institut for Europæisk Folkelivsforskning i Brede i 1968.² De tre tekster supplerer hinanden og belyser den tilsyneladende åbenhed, hvormed Steensberg lod sig inspirere af både tidligere og aktuel tænkning.

Steensbergs indlæg på kongressen tager eksplicit udgangspunkt i Louis Hjelmlevs foredrag »Om muligheden af strukturelle metoder i de historiske videnskaber« i Dansk selskab for oldtids- og middelalderforskning, København 1945.³ Hjelmlev var professor i sammenlignende sprogvidenskab, og dette var et af de arrangementer, hvor kulturhistoriske fagfolk søgte inspiration i de epistemologiske brud, der skabte den strukturelle lingvistik og den strukturelle fysik. Hjelmlev talte især for at arbejde målbevidst med at »danne definerede termini, der kunne benyttes alment«⁴, dvs. at udvikle det grundlæggende begrebsindhold i de termer, hvormed kulturvariationer og forløb lader sig beskrive systematisk specificerende og empirifølsomt.

Kompendiet tager udgangspunkt i en selektiv teorihistorie med stor vægt på mere almene filosofiske forudsætninger og bidrag af betydning for etnologiens begrebsudvikling. Især dialektikken får en omtale, herunder ikke mindst Hegels videnskabsteoretiske og etnologiske nytænkning,⁵ men også forgængeren Vico og efterfølgeren Marx' eksplicitering af grundtræk i etnologiens problematik bidrager til forståelsen af den betydning, dialektikken tillægges – hvilket ikke er gængs visdom om netop Steensbergs videnskabelige orientering.⁶ Her behandles bl.a. et materialitetsbegreb, der er hævet over genstandsfiksering. I relation til den danske kontekst er det i denne tekst Niels Bohrs foredrag på Den anden internationale antropolog- og etnologkongres, sommeren 1938 i København, med titlen »Fysikkens erkendelseslære og menneskekulturerne«, der spiller en væsentlig rolle for Steensbergs konkrete

overvejelser. Bohr talte især for, at etnologien udvikler et perspektiv, der grundlæggende evner at anskue kulturer som komplementære til hverandre, som Steensberg formulerer det.⁷ Men i øvrigt spiller Bohrs arbejde en stor rolle for Steensbergs gennemgående argumentation for, at der er brug for en oprydning i hele den gamle årsagstænkning i etnologien, som mere eller mindre eksplicit og formidlet af filosofferne hviler på den klassiske fysiks gamle årsagsbegreber, der overskrides af den strukturelle fysik, hvilket indebærer en videnskabelig revolution i fysikken.⁸ Tilsvarende tanker docerede den svenske etnolog Börje Hanssen (1917-1979), der i 1970'erne var ekstern lektor ved Institut for Europæisk Folkelivsforskning i Brede og stærkt optaget af at udvikle et feltbegreb til analyse af komplementære »aktivitetsfelter«, der inspireret af bl.a. den teoretiske fysik kunne bringe etnologien (inkl. feltarbejdet) ud over den rodfæstede årsagstænkning.⁹

Mindre markant var Steensbergs selektive gengivelser af antropologiske og etnologiske klassikere som evolutionismen, diffusionismen, kulturkredslæren, funktionalismen og ideerne om overkultur og underkultur, tradition og kreativitet, individualitet og kollektivitet, mikroplan og makroplan, det enkelte valg og den statistiske sandsynlighed, stabilitet og dynamik mv. Metodisk set er han mest optaget af det problem, at arbejdet med at udvikle almene sider af kulturbegrebet lider af manglen på pålideligt indsamlet empirisk materiale. Denne opgave er derfor afgørende, og det nytter ikke at have den formelle logik i orden ved korrelation af data, hvis disse ikke er tilstrækkeligt gode eller dækkende.¹⁰ Her skinner den logiske empirisme – der med professor i filosofi Jørgen Jørgensen (1894-1969) også havde sin »Københavnerskole« – måske igennem? Det er i hvert fald den formelle logiks måde at anskue sin opgave på, snarere end dialektikkens og de strukturelle videnskabers måder at udarbejde og ekspliciterer deres begrebers indholdsmæssige måder at indebære hinanden på, der synes at slå stærkest igennem her.

Blandt de træk, man i dag lægger mærke til hos Steensberg, er der, som ovenfor nævnt, flere, som har vist sig at være af mere varig og væsentlig betydning, end de studenter, der 1968 gik til angreb på ham, var klar over. Det har siden vist sig at være af grundlæggende betydning, hvordan man kommer fra årsagstænkning til begrebsforklaring i etnologien, og hvordan man arbejder med kulturel komplementaritet mellem kulturelle former inden for samme helhed. Dialektik, praksis, materialitet og livsformer samt et globalt perspektiv på kulturhistorie og -udvikling blev igen varme emner, da den socialantropologiske funktionalisme, transaktionisme og strukturalisme havde raset ud og mange af deres moderne og postmoderne afskygninger igen begyndte at gå af mode. De færreste

etnologer har derfor haft det samme behov, som mange antropologer har ytret, for at komme af med deres kulturbegreb. Flere etnologer arbejder i stedet med at videreudvikle det – selvoverskridende.¹¹

Fra et genealogisk til et relationelt perspektiv

Det undrer mig imidlertid, at Steensbergs værk er så tyst om de danske og nordiske etnologer før ham og i hans samtid, der må have præget hans eget arbejde ved inspiration og ved modsigelse, og af hvilke min generation også har ladet sig inspirere til dele af det, der optager os i dag. Måske betaler det sig at gå til den tyske begrebshistoriker Reinhardt Koselleck (1923-2006) for at lede efter et svar. Koselleck påbegyndte samtidig med Steensberg sit mere specialiserede arbejde med begrebshistoriske undersøgelser baseret på etymologiske og ordhistoriske studier. De mundede senere ud i det store opslagsværk *Geschichtliche Grundbegriffe*.¹² Her kan man slå efter, når man i dag vil se, hvad vi i øjeblikket ved om den empiriske begrebshistorie bag ord som »folk« og »kultur«. Hvor Steensberg giver os belæg på belæg for samme pointe om et mindre udsnit af ordet kulturs betydningshistorie, så giver *Geschichtliche Grundbegriffe* udvalgte belæg for den mere differentierede og lange begrebshistorie, som ordene kultur og civilisation har været bærere af – inklusive deres skiftende relationer til hinanden og andre grundbegreber inden for emnekredsen.

Geschichtliche Grundbegriffe bekræfter Steensbergs stikprøver, men udvider forståelsen af dem gennem Kosellecks store tese om bevægelsesordenes »saddeltid« fra ca. 1750-1850, der sammenfatter det forhold, at de væsentligste historiske grundbegreber (folk, nation, masse, stat, kultur, civilisation, værdi, forvaltning osv.) gennemgår en relationel metamorfose, der tager fart fra og med oplysningstiden, hvor deres betydningsindhold revolutioneres af en indbyrdes sammenhængende historisering, politisering, demokratisering og ideologisering. Det betyder, at de i vid udstrækning bliver til mål- eller forventningsbegreber, som kommer til at spille en aktiv rolle i den politisk-ideologiske ombygning af de europæiske stater og af europæisk tænkning i en historiefilosofisk retning. Den politiserer og ideologiserer deres indhold og gør dem til primære bevægelses- eller procesbegreber, hvor de før var mere beskrivende og statisk tænkte termer. I tysk filosofi dannes det moderne kulturbegreb eksempelvis i løbet af nogle årtier fra 1760'erne (i Berlin) og frem med en indholdsmening, der flytter fokus fra den enkeltes kultivering til nationens og fra kultivering af landbrug, håndværk, arbejde, kunst og videnskaber til samtlige facetter af et folks liv, hvis sjæl eller ånd er dette folkelivs enhedsprincip. Et særligt princip hvis væsenstræk har en

oppositionel historiefilosofisk betydning i forhold til fransk universalismes civilisationsteori og den franske stats nationsbegreb, som vi ser det hos f.eks. Herder (1744-1803) eller Fichte (1762-1814).

Den relationelle betragtning åbner imidlertid for et videre perspektiv, idet det viser sig, at civilisationsbegrebet peger på den græske rod, der adskiller sig fra den latinske ved i stedet for landbrug at hidrøre fra borgerbegrebet *civilis*, der var romernes oversættelse af det græske *politikos*. Det væsentlige ved borgeren er den etik og livsform, der gør det muligt at udfylde sin plads og funktion i et *koinonía politon politeias*,¹³ (latin: *societas civiles*) dvs. i bystatens politiske fællesskab. Her er mennesket ikke et dyrkende »kulturvæsen«, men et *zoon politikon*, et »politisk væsen«.¹⁴ I græsk filosofi finder vi en intensionallogisk tænkning, der beskriver sine rene grundbegreber som former, hvis væsentlige bestemmelser er de egenskaber, der gør dem delige til netop det, de derfor er: Løven er et rovdyr og derfor stor og stærk. I *Politiken* ekspliciterer Aristoteles, hvordan *polis* (opr. borg) er en selvforsvarende handlingseenhed og derfor et etisk, politisk og økonomisk fællesskab. Disse træk udgør bystatens *eidós*, dvs. dens formbegreb. Formbegreberne gør det muligt at tænke det værende, dvs. det der er. Det skyldes, at som begrebsord giver disse universaliser meningsindhold til sprogets tingsord, der betegner de enkelte ting, individer, etc. i en praksis.¹⁵ Athen tænkes i praksis som en eksisterende ting – nemlig en (der har) polis(form).

Begreberne form og struktur stammer således fra det græske *eidós*-begreb. For at være et deligt, levende væsen må man have en livs-form, *bios*. Plante- og dyrearterne bestemmes ved cykliske livsformsbegreber, og menneskets *eidós* er biologisk set en floklivsform, fordi det forudsætter et selvreproducerende flokliv. *Ethnos* betyder oprindelig flok, sværm.¹⁶ Dette liv kan derfor etno-logisk specificeres som f.eks. et *politiké koinonía*, dvs. et politisk fællesskab, hvis forsvar for bystatens vedkommende forudsætter en kollektiv etik af dyder, et retsfællesskab og en økonomi (af *oikos*), så borgeren kan fungere som politiker og hoplit i bystatens krigerkollektiv.¹⁷ Mens sprogevn er almen og betinget af livet i et selvopretholdende politisk fællesskab,¹⁸ så giver de forskellige former for erhvervskunst (jagt, fiskeri, nomadisme, plyndring, agerbrug, håndværk, krig, filosofi mv.) og statsformer (monarki og tyranni, aristokrati og oligarki, politeia og demokrati) Aristoteles anledning til at specificere formvarianter af livsformen. Alle disse varianter af *zoon politikon* er specifikationer af et livsformsbegreb, der er etnologisk bestemt som en særlig politisk, etisk og økonomisk floklivsform. En livsform hvis fællesskabs prækære forhold imellem ydre relationer til andre politiske fællesskaber og indre sammenhængskraft skriver strukturhistorie til forskel fra andre flokdyr.

Fra denne tænkning har biologien og etnologien hver deres oprindelige livsformsbegreber,¹⁹ og det karakteristiske for den græske afstamning er, at det politiske menneskes livsforms første bestemmelse er borgerens *praxis*. Denne forudsætter, at der i *oikos* også udøves *poiesis* (produktivt arbejde), hvis krigerkollektivets *polis* eller *ethnos* (evt. i en forbundsstat)²⁰ dvs. den »politiske handlingsenhed« (Koselleck), skal være duelig som et »frit og uafhængigt« fællesskab. Det fællesskab, der hos Aristoteles (384-322 fkr.) er ensbetydende med »det gode liv« for *zoon politikon* (dvs. for *polis*), og hos Machiavelli (1469-1527) i den italienske renæssance specificeres som en formvariant af *stato*, dvs. af et mere alment statsbegreb.²¹ Såvel *polis* som livsformsbegrebet specificeres allerede af Aristoteles i et system af mulige, teoretiske formvarianter.

To begrebshistoriske kilder til etnologien

Antikken er med andre ord leverandør af to udgangspunkter – *ethnos* og *colere* – for den teoretiske beskrivelse af menneskelivet, der anskuer det fra hver deres perspektiv og på strukturelt forskellig måde. De genfindes på kompleks vis som vidt forskellige fagtraditioner i senere europæisk tænkning og kommer fx til syne i kontrasten imellem »saddeltidens« franske og tyske måder at anskue nationen på, udtrykt i kontrasten imellem idéen om den politiske nation og kulturnationen. Steensberg placerer etnologiens genstandsfelt i det, vi kunne kalde arven fra *colere* (el. »kulturalismens« fagtradition), med henvisningen s. 135 til Holbergs (1684-1754) fransk prægede syn på statens afgørende rolle i kultivering som tekstens markante undtagelse. Men i såvel tysk tænkning som på mange andre sprog skal man være varsom med at betragte ordbetydningen som entydig, stabil og fast relateret til et bestemt, implicit eller ekspliciteret begrebsindhold. Den danske præst Niels Blicher (1748-1839) benytter i sin *Topographie over Vium Præstekald* fra 1795 ordet Kultur synonymt med oplysning, mens de to store (og mest etnologiske) afdelinger om Økonomi og Politik i Blichers disposition hviler på deres antikke (opr. græske) grundbetydninger.²² Selvom Herder overvejende opdyrker det, vi kunne kalde den tyske »kulturalisme«, så kan man efterhånden også på tysk finde ordet *Kultur* brugt med en (moderniseret) aristotelisk indholdsmening, som vi ellers finder den i begrebet *Sittlichkeit* hos f.eks. »ethnosfilosoffen« Hegel (1770-1831),²³ mens *civilitas* omvendt på fx fransk også i stigende omfang bliver brugt om det at tilegne sig finkulturelle manéer. Det er med til, at vor tids etnologi anvender ordet kultur, uanset om der er tale om en teori med overvejende latinske eller græske begrebshistoriske rødder. Men det er også med til at tilsløre, at der er tale om to principielt forskellige udgangspunkter

for tænkningen. Det, der ser ens ud, behøver ikke at være det. Det er grunden til, at det er både nyttigt og lærerigt, at Steensberg så tydeligt fremdrager det ene udgangspunkt som det afgørende og udelader det andet. Denne ensidighed tydeliggør, at der er en modsætning, og det er faghistorisk set formentlig denne kontrast, der kommer til udtryk i den konsekvens, med hvilken kolleger, som dem jeg nævner i det følgende, hvis tænkning overvejende hviler på den græsk-aristoteliske fagtradition, er bemærkelsesværdigt fraværende i hans faghistorie.

Når man betænker, hvor grundigt Steensberg i praksis beskæftigede sig med plovtyper, arbejde, redskaber og husforskning, er det forbløffende, at han ikke nævner Eilert Sundt (1817-1875), hvis afhandling *Bygnings=Skikken paa Landet i Norge* fra 1862 er af grundlæggende betydning for etnologiens konstituering som selvstændig forskningspraksis i Norden.²⁴ Men det er forståeligt udfra det perspektiv, at Sundt arbejdede med et udpræget *eidós*-perspektiv i sin nærmest aristoteliske formanalyse, som ydermere var garneret teoretisk af hans assistent, den ene af norsk filosofis to førende hegelianere Marcus Jacob Monrad (1816-1897).²⁵ I Danmark blev en anden af den moderne etnologis faggrundlæggere, Henning Frederik Feilberg (1831-1921), inspireret af Sundt, hvilket ses i bl.a. livsformsbegrebets betydning for hans bidrag til dannelsen af den etnologiske problematik.²⁶ Hvis vi bevæger os helt op til Steensbergs egen tid, så var hans nærmeste kollega på Folkemuseet i København lederen af Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser, NEU, Svend Jespersen (1909-1958). Denne var uddannelsesmæssigt rundet af dialektologiens arbejde med en ideologisk ordbog for ødialekterne, og han så i Sundts analysemåde og tænkning det konstituerende grundlag for en moderne etnologi.²⁷ I et fagligt drama mellem Steensbergs og Jespersens diametralt modsatte tolkninger af Pebringegårdens historie og det firelængede »danske« gårdanlægs udvikling blev den evolutionistiske fremstilling og tolkning af arkæologiske kulturlag (hvormed Steensberg ville påvise en dansk gårds udvikling fra en enlænget oprindelse til den firelængede nutid) imødegået af en skarp, strukturelt argumenterende, kritisk-ideologisk ord-sag forskning. Den var baseret på Jespersens (i forhold til den nationsafgrænsende etnologi revolutionære) idé om, at siden romertidens *villa* har idéen om det firkantede gårdrum været levende praksis i dele af Europa, hvortil hovedparten af det danske område hører. Der er ifølge Jespersen tale om udvikling og forandringer af sameksisterende, europæiske (gård)former i modsætning til en national, kulturhistorisk evolutionslinie bestående af »skematyper«. I Steensbergs skrifter herom glimrer Jespersen ved sit fravær, selvom Steensberg, uden at ville sætte hans navn på print, endte med at måtte give den afdøde

Jespersen ret på væsentlige punkter. Striden er kendt som den generations måske skarpeste konflikt imellem skandinaviske etnologkolleger.²⁸ En konflikt vi efter begrebshistorien at dømme videnskabssteoretisk set skal forstå bl.a. på baggrund af det dybtliggende modsætningsforhold imellem den latinske og den græske rod i etnologisk tænkning.

I vore dage repræsenterer bl.a. stats- og livsformsanalyse, kulturanalyse og diskursanalyse varianter af disse modsætninger, men der er i vor generation sket det (videnskabelige) fremskridt – vover jeg at kalde det – at etnologer på universiteterne i bl.a. Lund og København udforsker netop de indre sammenhænge imellem kultur og politik som en begrebskerne i den etnologiske problematik.²⁹ Derved foreligger muligheden for at ophæve og overskride den gamle modsætning og for at realisere idéerne om at kunne opdyrke udforskningen og begrebsliggørelsen af kulturernes komplementaritet på grundlag af et epistemologisk bruds »mere almene termini«, som Steensberg citerede Hjelmslev for. Det er et sådant videnskabssteoretisk skridt, Steensberg skriver om, men selv havde begrebshistorisk forståelige grunde til ikke at kunne indfri i sin tid – hvor han var aktiv i at udkæmpe dennes herskende konflikt på grundlag af urgamle begrebslige modsætningsforhold. *Om begrebet kultur* kan symptomallæses og dyrkes som et bidrag til etnologiens begrebshistoriske kulturarv, fordi de modsætninger, en sådan læsning blotlægger, er mulige at tage ved lære af i en videnskab, der oparbejder sin kollektive erfaring som grundlag for en selvoverskridende praksis.

Folk og kultur

Afslutningsvis vil jeg demonstrere dette med den begrebshistoriske kulturarvs aktuelle, videnskabelige betydning ved at stikke et enkelt spade-stik dybere i den specificerende semantiske analyse. Karakteristisk for etnologi er jo, at mens den betegner sin kulturvidenskabelige genstand som »kultur«, dvs. med det latinske *colere* (opr. pleje), så henter den sin egen betegnelse i det græske *ethnos* (opr. flok). Etnologiens genstand er kultur. I vor tid er det blevet så godt som tabu at bytte om på de to ord, der betegner subjekt og objekt i denne praksis, med mindre folket betragtes som en »kulturel konstruktion«. Inge Adriansen drøfter dette i sit bidrag til dette bind. Men også her er den relationelle begrebshistorie egnet til at problematisere og gentænke folk og kultur. Kosellecks (i Jespersens forstand) ideologiske begrebshistorie peger på det forhold, at folkebegrebet, så langt det kan følges tilbage, må betragtes som et bundt af begreber, der dannes af to sammenhængende relationer, nemlig den vertikale *oben-untten-Relation* og den horisontelle *innen-aussen-Relation*,

der – og dette er en videnskabelig pointe – karakteriserer enhver politisk handlingsenhed.³⁰

Tager vi først over-under-relationen, så har udtryk som *demos*, *ethnos*, *populus*, *gens*, *natio*, *civitas* og *volk* til forskellig tid og sted betegnet et i forhold til undersætter suverænt eller herskende folk. Omvendt har også udtryk som *demos*, *populus*, *plethos*, *multitudo*, *vulgus*, *Bevölkerung*, *Masse* og *Pöbel* på forskellig vis betegnet de (beherskede) folk, der udgør almuen, den arbejdende eller den almindelige befolkning i form af undersætter. For indre-ydre-relationens vedkommende har udtryk som *demos* kontra *ethne*, *populus* kontra *gentes* og *nationes* eller det kirkesproglige *laos* kontra *ethne* og *pagani* betegnet et folk som handlingsenhed i forhold til andre folk. I den begrebshistoriske »saddeltid« kan den vertikale relations to modstående betydninger smelte sammen i ét folkebegreb, hvor udtryk som nation eller folk bliver ensbetydende med et *Staatsvolk* bestående af alle statsborgerne. Omvendt kan den horisontelle relations to modstående enheder (som i kommunistisk og liberalistisk tænkning) smelte sammen i betydningen det arbejdende folk, der på tværs af staterne står i et antagonistisk forhold til den herskende klasse. Både denne nationale og denne transnationale betydning af folkebegrebet forstået som den almindelige, arbejdende befolkning indgår som mulige kulturvarianter i etnologiens genstandsfelt.

De mange ord i dette begrebssundt har altid skabt stor forvirring, når man ikke gjorde sig relationerne klar, men hvis man ekspliciterer den indre sammenhæng imellem de to modstillinger, så falder den varierende og i praksis relaterede brug af de forskellige ord og betydninger som ovenfor antydnet ganske godt på plads gennem tiden. Men hvorfor er der sammenhæng imellem netop et vertikalt og et horisontelt perspektiv i denne sag? Er det en nødvendig sammenhæng eller blot en, vi kan konstatere empirisk strukturalistisk? Her er mange etnologers aktuelle arbejde med at overskride det ensidige kulturbegreb, der blokerer for at tænke politik og kultur sammen, for alvor relevant. For et afgørende gennembrud i denne proces er den aktuelle frigørelse fra den weberianske politikforståelse, der præger samfundsfagene med sin tanke om, at politik udspringer af interessemodsætninger imellem grupper i et samfund. Fra begreberne *polis* og *ethnos* (opr. borg/bystat og flok/stammestat) har vi i modsætning hertil fået overleveret en problematik, der drejer sig om, hvordan kampen imellem stater stiller krav til deres indre indretning og til de subjekter, hvis specifikke livsformer er grundlag for deres modstandskraft.³¹ Denne problematik gør det i dag muligt at anskue statsbegrebet som konstitueret imellem ydre og indre anerkendelsesrelationer. Kampen om anerkendelse med andre stater indebærer en

kamp om, hvilke livsformsspecifikke subjekter der (for)bliver anerkendt i statens indre.³² Dermed har vi at gøre med to komplementære perspektiver på den politiske handlingsenhed, hvis statsform kan forsvare et suverænitetsdomæne. Denne begrebsudvikling viser, at politik aldrig kun er et resultat af interne samfundsinteresser. Anerkendelsesrelationerne til andre stater stiller krav til enhver stat, som dens ledelse og ledende livsformer er nødt til at tage højde for – i modsætning til de livsformer, der ikke har/tager ansvar for statens suverænitetsarbejde.³³ Derfor vil der i dens indre blive skelnet imellem interesser formuleret »fra oven« og interesser formuleret »fra neden«.

Modsætningen imellem politiske mål formuleret udefra og indefra indebærer en modsætning mellem politiske mål formuleret ovenfra og nedefra. De to beskrivelser er i så fald nødvendige og komplementære i en etnologisk beskrivelse af politisk kultur. Der er med andre ord en logisk nødvendig og for hele emnet konstituerende indre sammenhæng imellem netop disse to relationer, hvilket empirisk bekræftes af den erfaring, at de begrebshistorisk har givet anledning til folkebegrebets sammenhængende kompleks af ordbetydninger og modsætninger.³⁴

I Steensbergs tekster skinner sympatien for den arbejdende befolkning tydeligt igennem, overklasse og elite er i det lange perspektiv ikke de primært kulturskabende. Andre vil indvende, at det tværtimod er en romantisk illusion, at det »arbejdende folk« er det. Omvendt er Innovationsrådets budskab i vore dage, at det danske folk har udviklet en unik innovationskultur. Sådan dukker den diskussion, også Steensberg tog, om forholdet imellem over- og underkultur op igen og igen. Begreberne folk og kultur – eller folkekultur – kan fortsat øse af sin begrebshistorie til den aktuelle videnskabelige bestræbelse på at overskride tidens kulturelle og politiske snæversyn. Hvilket er en sand uendelig bestræbelse, der holder etnologien i ånde som videnskabelig praksis.

Noter

1 Bachelard 1976. 2 Begge tekster findes i et læg med Axel Steensbergs småskrifter på etnologisk bibliotek, IC, Saxoinstituttet. Lene Otto har omtalt dem i Otto 2004 og 2005. 3 Steensberg noterer, at disse idéer er præsenteret i Hjelmslevs videnskabsteoretiske hovedværk fra 1943. Hjelmslevs videnskabsteori er igen taget op til etnologisk overvejelse i Højrup 2002, kap 3. 4 Steensberg 1963, p. 1. 5 Steensberg 1968, p. 8ff. 6 Steensberg 1968, p. 1, 23-30. 7 Steensberg 1968, p. 48. 8 Steensberg 1968, p. 49ff. 9 Börjes stadige bestræbelser er beskrevet i Hanssen 1948, 1953, 1969, 1973. Kulturbegrebets uførenelighed med – og den etnologiske bestræbelse på derfor at overskride – årsagstænkningen er senere udviklet i Højrup 1983, 1995: 51ff og 2002:

kap. 2. 10 Steensberg 1968, p. 49, 61ff. 11 Jespersen, Riegels Melchior og Sandberg 2006. 12 Brunner, Conze, Koselleck 1972-1997. 13 Et »politisk fællesskab af politikere« eller som de klassiske filologer vil sige: »et fællesskab af borgere om en forfatning«. I udtryksformen er der en parallellitet imellem *polis* – *politikos*, *Burg* – *Bürger* og *borg* – *borger*, der etymologisk viser tilbage til et jordfast forsvarsanlæg. På græsk er betydningen modsat (den anden statsform) *ethnos*, der opr. betyder flok eller sværm – dvs. som sværmer fremfor at bide sig fast i terrænet – deraf kunne man måske udlede betydningen: stammens krigerskares bevægelige kampformer. Mange har hævdet, at på Aristoteles tid betegner *ethnos* ofte fjerne folkeslags »stammestater«, men min kollega Thomas Heine Nielsen kan påvise, at selve de græske statsdannelser, der på Aristoteles tid tager udgangspunkt i *ethne*, stort set altid er forbundsstater. Heine 1999, Herman Hansen 1999. 14 Aristoteles: *Politikken* 1253aI. 15 Jespersen 1954 (1940), p. 70f. 16 *Ethnos* optræder således på tre specifikationsstrin: 1. Som teoriens mest almene udgangspunkt i form af flokbegrebet. 2. Som en »stammestat« (m. krigerskare) på linie med og forskellig fra bystaten (m. borg og bymur) og imperiet (imperial armé). 3. Som fælles betegnelse for en befolkning bestående af flere bystater – der bruges som argument for hvilke, der hører med i dannelsen af en regional forbundsstat. Heine 1997, 2005. 17 Højrup 2002, kap. 2. 18 Betinget skal her forstås i den stærke intensionallogiske betydning, at helhedsbegrebet bestemmer delbegrebet, dvs. at *ethnos/polis* er forudsætningen for dens enkelte medlems liv og væsen. Aristoteles: *Politikken* 1253aI. 19 Højrup 2002, kap. 12. Jespersen, Riegels Melchior og Sandberg 2006, p. 222, 256. 20 Heine 2005, 1997. 21 Machiavelli 1986 (1513). 22 Det økonomiske *Afdeling* har (bortset fra folkemængde og vilkår) med husholdningen (i klassisk forstand) at gøre, mens *Fjerde Afdeling Soggenes politiske Beskaffenhed og Mærkværdigheder* (dvs. særlige træk) har kapitler om Industri og Næringsfrihed, Kultur og Oplysning, Sæder og Skikke, Karakter-Træk, Overtro og Fordomme, Rettens Pleje og Politie-Væsen, Lægevæsenet, Fødselshjelp, Fattigvæsenet, Skolevæsenet, Degne- og Skolekaldets indkomster og endelig Præstekaldets indkomster. Blicher begrunder selv kategorien med, »mig syntes, at de moralske Beskaffenheder gjerne kunne betragtes som henhørende til det politiske, naar dette tages i udstrakt Meening, da de jo dog henhøre til Soggenes borgerlige Forfatning, og det Forhold, de staa i med andre deres Medborgere«. Blicher 1924 (1795) p.xiv. 23 Højrup og Bolving 2007, kap. 1. 24 Sundt 1976 (1862). 25 Højrup 2002, kap. 10. 26 Se f.eks. Feilberg 1952 (1899). I kontrast til det romerske kulturbegreb er en græsk forfatter som Aristoteles tilstede i europæisk kulturhistorie som en filosof, dannede europæere faktisk studerer gennem hele perioden. Siden skolastikken har der således været en direkte stillingtagen til og brug af det græske begrebsgrundlag. Vi ser det også hos Feilberg, hvor der er passager i *Dansk bondeliv* (om folkelivet, bondekommunen mv.) som er skrevet i et intellektuelt univers, hvor *Politikkens* første bog om livsformerne og de politiske fællesskaber er present. Ligesom hans objekt, de »organisierende bestræbelser« i f.eks. landsbylaget, ifølge ham har deres rødder i de græske og romerske stater (se bl.a. Indledning til Familiefester). Modsat er hans nationsbegreb i *Fra Heden* udpræget kulturalistisk. Feilberg 1920, p. 1f. 27 Jespersen 1954 (1940). Den ideo-logiske ordbog anbringer begrebsordene i deres saglige betydningsgrupper, hvor de giver hinanden indholdsmening. Det er mao. en gruppe idéers intensionale logik indenfor en bestemt praksis, dvs. deres indre relationer i de såkaldte »handlingsbegrebsgrupper« for de forskellige arbejder (pløjning, spinning, landsbystyre osv.) der

studies i den ideologiske (systematiske) ordforskning, på tysk *Wort- und Sachforschung*. Dette princip, hvor de ord, der på forskellige måder handler om samme emnefelt, udforskes og beskrives som en betydningsgruppe, genfinder vi i Kosellecks *Geschichtliche Grundbegriffe*. Danske museers registreringsprincip er udviklet af Svend Jespersen i 1940'erne på grundlag af den ideologiske ord- og sagsforskning, med hvis specificerende systematik han som uddannet sprogforsker gav sig i kast med at forny den etnologiske forskning. Jespersen indleder i øvrigt sit uafsluttede manuskript *Studier i Danmarks bønderbygninger. Gård- og stuehustyper. En etnologisk undersøgelse*, der ligger i Nationalmuseets Svend Jespersen-arkiv, med et markant motto af Eilert Sundt om den selvoverskridende videnskabsproces. 28 Jespersen 1956, 1957. Steensberg 1952, 1986. Stoklund 1986. 29 Se bl.a. Ehn, Frykman og Löfgren 1993, Damsholt og Nilsson 1999. Damsholt 2000. Højrup 2002, kap. 14. Højrup 2003, p. 13ff. Højrup og Bolving 2007, Afslutning. Andresen og Højrup 2008. Højrup 2008. 30 *Geschichtliche Grundbegriffe* Bd. 7, p. 141ff. 31 Se især Platons *Lovene*. 32 En lang række aktuelle etnologiske casestudier belyser dette i Jespersen, Riegels Melchior og Sandberg 2006 samt Højrup og Bolving 2007. 33 Det spiller f.eks. en stor aktuel rolle i skismaet mellem et »bottom up« versus et »top down« perspektiv og i forholdet imellem begreberne velfærdssamfund og velfærdsstat. Højrup 2003, p. 31ff. 34 Den etnologiske specifikation af statens dobbelte subjektivitet (som uafhængigt Subjekt i forhold til andre statssubjekter og som en flerhed af afhængige subjekter i forhold til statssubjektet), der betinges begrebslogisk af den indre sammenhæng imellem de to niveauer af anerkendelseskamp, betragter jeg som det, ordforskerne kalder sagsforskningen, der er gensidigt forbundet med ordforskningen (ordenes indbyrdes bestemte betydningsindhold). Bjarne Stoklund har gjort mig opmærksom på Kristen Møllers beskrivelse af den ideologiske ordforsknings selvforståelse, der også kaster lys over Svend Jespersens ide om en moderne etnologi. Møller 1965.

Litteratur

- Andresen, Jesper og Thomas Højrup 2008: »The Tragedy of Enclosure. The battle for maritime resources and life-modes in Europe.« *Ethnologia Europaea* 2008:1.
- Aristoteles 1977: *Politics*. Heinemann, London.
- Bachelard, Gaston 1976 (1940): *Nej'ets filosofi*. Vinten, København
- Blicher, Niels 1924 (1795): *Topographie over Vium Præstekald*. Det kgl. Landhusholdningssekskab, København
- Bohr, Niels 1957: Fysikkens erkendelselære og menneskekulturerne. I: *Atomfysik og erkendelse*, København.
- Brunner, Conze, Koselleck (ed.) 1972-1997: *Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*. Bd. 1-9. Klett-Cotta, Stuttgart.
- Damsholt, Tine og Frederik Nilsson (red.) 1999: *Ta fan i båden. Etnologins politiska utmaningar*. Studentlitteratur, Lund.
- Damsholt, Tine 2000: *Fædrelandskærlighed og borgerdyd*. Museum Tusulanum, København.

- Enh, Billy, Jonas Frykman, Orvar Löfgren 1993: *Försvenskningen av Sverige. Det nationellas förvandlingar*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Feilberg, H.F. 1952 (1899): *Dansk bondeliv*. Gad, København.
- Feilberg, H.F. 1920 (1863): *Fra Heden*. Gad, København.
- Hanssen, Börje 1948: »Situationsbegreppet.« *Finsk Tidsskrift* 1948.
- Hanssen, Börje 1953: »Fields of social Activity and their Dynamics.« *Transactions of the Westermarck Society* Vol. II, 1953.
- Hanssen, Börje 1969: *Methodological Remarks on Sociological History*. I: *Acta Sociologica* vol. 12, nr. 4, 1969.
- Hanssen, Börje 1973: *Kulturens permanens och förändring*. I: *Nord Nytt* 1973.
- Hanssen, Börje 1973: *Common Folk and Gentlefolk*. I: *Ethnologia Scandinavica* 1973.
- Heine Nielsen, Thomas 1997: »Triphylia. An Experiment in Ethnic Construction and Political Organisation«. I: *Papers from the Copenhagen Polis Centre* 4. Stuttgart 1997.
- Heine Nielsen, Thomas 1999: »The Concept of Arkadia – the People, their Land, and their Organisation«. I: *Acts of the Copenhagen Polis Centre* 6. The Royal Danish Academy of Sciences and Letters. *Historisk-filologiske Meddelelser* 78, København.
- Heine Nielsen, Thomas 2005: »A Polis as a Part of a Larger Identity Group: Glimpses from the History of Lepreon«. I: *Classica & Mediaevalia* 56, p. 57-89.
- Herman Hansen, Mogens 1999: »Aristotle's Reference to the Arkadian Federation at Pol. 126a29«. I: *Acts of the Copenhagen Polis Centre* 6. The Royal Danish Academy of Sciences and Letters. *Historisk-filologiske Meddelelser* 78, København.
- Hjelmlev, Louis 1943: *Omkring sprogteoriens grundlæggelse*. Akademisk Forlag, København.
- Højrup, Thomas 1983: *Det glemte folk. Livsformer og centraldirigering*. SBI, Hørsholm.
- Højrup, Thomas 1995: *Omkring livsformsanalysens udvikling*. Museum Tusulanum, København.
- Højrup, Thomas 2002: *Dannelsens dialektik. Etnologiske udfordringer til det glemte folk*. Museum Tusulanum, København.
- Højrup, Thomas 2003: *Livsformer og velfærdsstat ved en korsvej? Introduktion til et kulturteoretisk og kulturhistorisk bidrag*. Museum Tusulanum, København.
- Højrup og Bolving (red.) 2007: *Velfærdssamfund – velfærdsstaters forsvarsform?* Museum Tusulanum, København.
- Højrup, Thomas 2008: *HAW. Kampen for en levende kystkultur*. Fiskeri- og Søfartsmuseet & Han Herred Havbåde, Esbjerg og Fjerritslev.
- Jespersen, Svend 1954 (1940): »Registrantens saglige princip.« I: *Saglig Registrant for kulturhistoriske museer*. Dansk Folkemuseum, København.
- Jespersen, Svend 1956: »Et nordisk gårdproblem.« *Fortid og Nutid* XIX, 1956.
- Jespersen, Svend 1958: »Den firsidiga gården«. *Norden och Kontinenten. Föredrag och diskussioner vid trettonde nordiska folklivs- och folkminnesforskaarmötet i Lund* 1957. Skrifter från Folklivsarkivet i Lund, Lund.

- Jespersen, Riegels Melchior og Sandberg (red.) 2006: *Verden over. Introduktion til stats- og livsformsteorien og dens aktuelle anvendelse i etnologien*. Museum Tusulanum, København.
- Machiavelli, Niccolò 1986 (1513): *Il Principe*. Reclam, Stuttgart.
- Møller, Kristen 1965: *Ordforskningen*. I: *Det danske sprogs udforskning I det 20. århundrede*. Gyldendal, København.
- Otto, Lene 2004: *Forandring og kontinuitet. Axel Steensbergs syn på Etnologi mellem Historie og Antropologi*. http://etnologi.ku.dk/forskning/arbejdsrapporter/kulturhistorie_i_kulturforskningen/ 2004.
- Otto, Lene 2005: *Tilværelsens lovmæssighed. Axel Steensbergs syn på materiel folkekultur mellem kulturhistorie og europæisk etnologi*. I: *Folk og Kultur 2005*.
- Platon 1984: *Laws*. Heinemann, London.
- Steensberg, Axel 1952: »Hustomter under pebringegården.« I *Bondehuse og vandmøller i Danmark gennem 2000 år*. Nationalmuseet, København.
- Steensberg, Axel 1963: *Etnologien som historisk videnskab*. Den 16. nordiske folkelivs- og folkeminnegranskarkongress. Röros.
- Steensberg, Axel 1968: *Materiel folkekultur. En foreløbig oversigt over teorierne om kulturens væsen og metoderne til dens udforskning*. Institut for Europæisk Folkelivsforskning, Brede.
- Steensberg, Axel 1986: *Pebringegården*. Wormianum, Højbjerg.
- Stoklund, Bjarne 1986: »Gensyn med Pebringe.« *Fortid og Nutid XXXIII*, 1986.
- Sundt, Eilert 1976 (1862): *Bygnings=Skikken paa Landet i Norge*. Gyldendal, Oslo.

Summary

On the concepts of 'folk' and 'culture'

The Greek and Latin roots of ethnology on the front line of research

As a professor of ethnology, Axel Steensberg (1906-1999) was able to launch several initiatives towards a more fundamental exploration of the meaning-content of the concept of culture. He lived at a time when Copenhagen was best known for Niels Bohr's (1885-1962) and Louis Hjelmslev's (1899-1965) fundamental discussions in physics and linguistics, which took these disciplines through critical revisions and formed the basis for the creation of pioneering starting-points for radically new ways of conceiving of the objects of physics and linguistics.

I mention this because I consider it significant for the understanding of the university spirit under whose influence Steensberg tried in the 1960s to turn ethnology's concept of culture into a scientific concept. *Om begrebet kultur* (On the concept of culture) is among the works in which he approaches the task in terms of the history of concepts. And its main point is that the meaning-content of culture grows out of a 2000-year-old concept of cultivation – from *colere* (to cultivate or tend), a concept we find both in agriculture and in the 'cult' in which the ancestors, gods and traditions of the Romans were worshipped, as well as in the word 'colony', which is something cultivated and settled by the *colonus*. He then shows that its meaning in agriculture must already in Roman times have involved both this sense of tending and cultivating selected, useful species of plants and animals, and the sense of developing new and

better ways of doing so. In other words it is a matter both of perpetuating the experiences with which and changing the ways in which the peasants of antiquity dealt with the 'metabolism' they shared with nature – an integrated idea of tradition and renewal which originated in one and the same praxis towards nature. That the starting-point was the farmer's praxis accorded well with Steensberg's view of the fundamental role of agriculture for all cultural development since the Neolithic, the subject to which he himself devoted his globally extensive studies of the cultural history of arable farming.

Both aspects – tradition and renewal – are to be found in the inherited meaning with which the word culture, according to Steensberg, was taken over during the Enlightenment in France, in the metaphorical sense of the cultivation of mankind's own nature, abilities and qualities. From this it was no great step to speak of the cultivation of language, the sciences, the arts and ways of life on the whole. Although the step was not far, it became crucial from the ethnological point of view, since in this context the word culture renders explicit what early ethnology made the object of its research. At the same time as Steensberg, the German historian of ideas, Reinhardt Koselleck (1923-2006), began his more specialized work with studies of the history of concepts based on etymological and diachronic studies of words. These later resulted in the major reference work *Geschichtliche Grundbegriffe*, which has become an important tool in the ethnology of our time. One can consult it today if one wants to see what we know at present of the empirical conceptual history behind words like 'folk' and 'culture'. Whereas Steensberg gives us instance upon instance documenting the same point in a limited segment of the history of the meaning of the word 'culture', *Geschichtliche Grundbegriffe* gives us selected documentation of the longer, more differentiated conceptual history of which the words 'culture' and 'civilization' have been bearers – including their changing relationships with each other and with other fundamental concepts within the same group of subjects.

Geschichtliche Grundbegriffe confirms Steensberg's examples, but expands our understanding of them through Koselleck's important thesis about the 'saddle period' of words of motion, which synthesises of the way the most important and fundamental historical concepts (folk, nation, mass, state, culture, civilization, value, government etc.) between 1750 and 1850 undergo a relational metamorphosis that accelerates from and with the Enlightenment, when their meaning-content is revolutionized by a process of interrelated historicization, politicization, democratization and ideologization. This means that to a great extent they become purposive or anticipational concepts which come to play an active role in the political-ideological rebuilding of the European states and of European thinking in historical-philosophical terms. This politicizes and ideologizes their content and turns them into primary motional or processual concepts where they were formerly more descriptively and statically conceived terms. In German philosophy, for example, the modern concept of culture was formed in the course of a few decades beginning in the 1760s (in Berlin), with a meaning-content that shifted the focus from the 'cultivation' of the individual to that of the nation, and from the cultivation of farming, craftsmanship, work, art and science to all facets of the life of a people whose 'soul' or 'spirit' is the unifying principle of this 'folk life' – a special principle whose essential features have a historico-philosophical meaning in opposition to the civilization theory of French universalism and the na-

tion-concept of the French state, as we see it for example in Herder (1744-1803) or Fichte (1762-1814).

However, the relational view opens up a further perspective, since it turns out that the concept of 'civilization' points back to the Greek root that differs from the Latin one of 'culture', inasmuch as instead of agriculture, it comes from the concept of citizen, *civilis*, which was the Romans' translation of the Greek *politikos*. The essential features of the citizen are the ethics and life-mode that enable him to fulfil his position and function in a *koinonía politon politeias* (Latin: *societas civilis*), that is in the political collectivity of the city-state. In this case mankind is not a farming 'cultural animal', but a *zoon politikon*, a 'political animal'. In Greek philosophy we find an intensional-logic type of thinking that describes its basic concepts as forms whose essential determinants are the qualities that make them capable of being what they therefore are: the lion is a predator and therefore big and strong. In the *Politics* Aristotle makes it explicit how *polis* (originally a stronghold) is a self-defending unit for action and therefore an ethical, political and economic collectivity. These features constitute the *ideas* of the city-state, i.e. the form-concept of the *polis*. The concepts of form make it possible to conceive of being, i.e. of that which is. As concept-words these universals thus give meaning-content to the 'thing-words' of language – those that designate the individual things, individuals, etc. in a praxis. Athens is conceived in practice as an existing thing – that is one (that has) *polis* (as its form).

Our time's concepts of form, mode and structure thus come from the Greek *eidos* concept. In order to be a capable living being one must have a life-form, *bios*. The plant and animal species are determined by cyclic life-form concepts, and the *eidos* of mankind is biologically speaking a gregarious life-form because it presupposes a self-reproducing gregarious life. *Ethnos* originally meant flock or swarm. This life can therefore be ethno-logically specified as e.g. a *politiké koinonia*, that is a political collectivity whose defence, in the case of the city-state, requires a collective *ethos* or set of virtues, a community of law and an economy (from *oikos*), so that the citizen can function as politician and hoplite in the warrior collectivity of the city-state. While the capacity for language is universal, and determined by life in a self-determinating political community, the various occupational arts (hunting, fishing, nomadism, raiding, farming, craftsmanship, war, philosophy etc.) and state forms (monarchy and tyranny, aristocracy and oligarchy, polity and democracy) give Aristotle the opportunity to specify levels and variants of the life-form. All these variants of *zoon politikon* are specifications of a life-mode concept that is ethnologically determined as a specific political, ethical and economic gregarious life-form; life-modes where the collectivity's precarious balance between its external relations with other political collectivities and its internal cohesion writes structural history, in contrast to the biological life-forms of other gregarious animals.

In other words, antiquity supplies two starting points – *ethnos* and *colere* – for the theoretical description of human life, which in principle differ radically from each other and are based on quite different kinds of conceptual logic. They recur in complex ways as widely differing disciplinary traditions in later European thinking and cultural anthropology. They are manifested for example in the contrast between the 'saddle period's' French and German ways of viewing the nation, as expressed in the contrast between the idea of the political nation and that of the cultural nation. Steens-

berg placed the object of ethnology in what we could call the legacy of *colere*. Today the project of ethnology is rather to link the two concept-historical roots of european ethnology together in an analytical method that seeks to transcend the one-sidedness in which Steensberg's disciplinary view was still trapped.

Bedsteforældre med børn

Bedsteforældre passer børnebørn som aldrig før og er ofte blevet en vigtig brik i den moderne familie-logistik. Berit og Niels med børnebørnene Simon og Jonas.